

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА**

**Навчально-науковий юридичний інститут
Кафедра правоохоронної діяльності**

Онищук І. І.

МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО

**Методичні вказівки для організації самостійної
роботи здобувачів вищої освіти денної форми
навчання**

**Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)
Освітньо-професійна програма «Правоохоронна діяльність»
Спеціальність К9 Правоохоронна діяльність
Галузь знань К Безпека та оборона**

м. Івано-Франківськ – 2025

Затверджено на засіданні кафедри правоохоронної діяльності (протокол №1 від 26 серпня 2025 року)

Рецензенти:

Медицький Ігор Богданович, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри правоохоронної діяльності Навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Сворак Степан Дмитрович, доктор юридичних наук, доктор історичних наук, професор, професор кафедри теорії та історії держави і права Навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Онищук І. І. Методичні вказівки для організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти денної форми навчання за освітньо-професійною програмою «Правоохоронна діяльність» з навчальної дисципліни «Міжнародне гуманітарне право». Івано-Франківськ: Навчально-науковий юридичний інститут Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2025. 61 с.

Методичні вказівки розроблені на основі Навчального плану підготовки здобувачів вищої освіти (кваліфікація: бакалавр права) з галузі знань 26 Цивільна безпека спеціальності К9 Правоохоронна діяльність Освітньо-професійної програми «Правоохоронна діяльність», затвердженої Вченою радою Карпатського національного університету ім. В. Стефаника і призначені для організації самостійної роботи з навчальної «Міжнародне гуманітарне право».

Подано загальні й методичні вказівки для організації самостійної роботи, питання й практичні завдання, перелік рекомендованої літератури.

Методичні вказівки призначені для здобувачів вищої освіти, науковців і викладачів.

© Онищук І. І., 2025

© Карпатський національний університет
імені Василя Стефаника, 2025

ВСТУП

Міжнародне гуманітарне право (далі – МГП) представляє собою окрему галузь міжнародного права, що регулює поведінку воюючих під час збройних конфліктів, встановлюючи обмеження і заборони певних методів і засобів ведення військових дій та різні форми захисту осіб, – як учасників, так і неучасників конфліктів.

МГП є вибірковою дисципліною, яка дозволить здобувачам ознайомитися з основами системи міжнародно-правових норм і принципів, що застосовуються під час збройних конфліктів і встановлюють права і обов'язки суб'єктів міжнародного права щодо заборони чи обмеження певних засобів і методів ведення військової боротьби, забезпечення захисту жертв конфлікту та визначають відповідальність за порушення цих норм.

В основі МГП лежить принцип гуманності, що вимагає обмежувати військове насильство обсягом, необхідним для досягнення цілі конфлікту – ослабленні воєнного потенціалу супротивника, через що воюючі повинні уникати непотрібних страждань і зайвих ушкоджень та розрізняти військові і цивільні об'єкти.

МГП є «правом у війні» (*jus in bello*), тобто галуззю, що регулює поведінку воюючих у вже розпочатому конфлікті, її норми слід відрізняти від норм іншої галузі – права миру і безпеки, які забороняють агресію та регламентують застосування сили з метою безпеки (*jus contra bellum / jus ad bellum*).

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

Модуль I. Теоретичні засади та сфера дії міжнародного гуманітарного права.

Модуль II. Інституційні механізми та забезпечення дотримання міжнародного гуманітарного права.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни.

Мета навчальної дисципліни – надати здобувачам вищої освіти знання про історичний розвиток, основні поняття і правову основу МГП; усвідомлення ними взаємозв'язку та відмінностей між МГП та іншими галузями міжнародного права; засвоєння методів кваліфікації і класифікації збройних конфліктів та відокремлення їх від ситуацій насильства (масових заворушень/терактів), а також визначення застосовних до них правових режимів; отримання ґрунтовних знань

щодо принципів МГП, обмежень і заборон щодо засобів (зброя) і методів (військова тактика) ведення війни, режиму окупації і захисту осіб, що не беруть або припинили брати участь у збройній боротьбі.

Головною ціллю курсу є формування в здобувачів навичок аналізу нормативно-правових актів, судових рішень, доктринальних положень та застосування їх до конкретних ситуацій, що виникають в ході збройних конфліктів.

Завдання: отримання знань здобувачами про основні концепції МГП; отримання навичок кваліфікації збройних конфліктів та відрізнєння їх від суміжних ситуацій; отримання знань про заборонену зброю і тактику ведення війни, правовий режим окупації, правовий режим захисту осіб, що не беруть або припинили брати участь у збройних конфліктах; отримання знань про статус і принципи діяльності Міжнародного комітету Червоного Хреста; ознайомлення з правовими зобов'язаннями України в сфері МГП, основними нормами щодо притягнення до відповідальності за порушення норм МГП та пов'язану з цим діяльність міжнародних кримінальних судів; формування вмień та навиків практичного застосування норм міжнародних договорів, звичаїв, судових рішень, академічних праць у сфері МГП; формування навиків визначення порушень норм МГП в тій чи іншій практичній ситуації та здатності для самостійного опанування проблематики дисципліни.

Навчальна дисципліна спрямована на формування ерудованої, різнобічно розвиненої особистості, здатної використовувати весь спектр набутих компетентностей для досягнення успіху в конкурентному середовищі. Компетенції, набуті в процесі вивчення дисципліни, підвищать конкурентоспроможність молодих спеціалістів на ринку праці.

В результаті вивчення навчальної дисципліни очікується, що здобувачі здобудуть:

Інтегральна компетентність (ІК):

Здатність вирішувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері правоохоронної діяльності.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності

ЗК3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово

ЗК4. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології

ЗК5. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями

ЗК6. Усвідомлення рівних можливостей та тендерних проблем

ЗК7. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації

ЗК8. Здатність приймати обґрунтовані рішення

ЗК10. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні

ЗК11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя

ЗК12. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності

Спеціальні (професійні, предметні) компетентності (СК):

СК1. Усвідомлення функцій держави у сфері правоохоронної діяльності, способів та механізмів реалізації цих функцій

СК2. Здатність здійснювати нагляд (контроль) за додержанням вимог законодавства у сфері правоохоронної діяльності

СК3. Здатність до критичного мислення та системного аналізу правових явищ

СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати правову інформацію з різних джерел

СК5. Здатність визначати придатні для юридичного аналізу факти, систематизувати одержані результати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, формулювати аргументовані висновки та рекомендації

СК6. Здатність у межах своєї компетенції забезпечувати законність та правопорядок, безпеку особи та суспільства, протидіяти нелегальній (незаконній) міграції, тероризму та торгівлі людьми, незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів

СК7. Здатність у межах своєї компетенції ефективно забезпечувати публічну (громадську) безпеку та порядок, у тому числі під час масових правопорушень, запобігати та протидіяти домашньому насильству

СК8. Здатність ефективно застосовувати сучасну техніку та інформаційні технології, використовувати технічні засоби, спеціалізовані інформаційно-пошукові системи, бази та банки даних, а також відповідне програмне забезпечення для захисту прав і свобод людини, власності, суспільних відносин від протиправних посягань

СК9. Здатність надавати правоохоронні послуги

СК10. Здатність до аналізу та оцінки причин, умов та факторів, що впливають на вчинення кримінальних та адміністративних правопорушень

СК11. Здатність визначати особу правопорушника, аналізувати кількісні та якісні показники злочинності

СК12. Здатність забезпечувати відповідно до посадових обов'язків охорону об'єктів державної власності, державну охорону органів державної влади України та безпеку взятих під захист осіб, охорону фізичних осіб та об'єктів приватної і комунальної власності

СК16. Здатність забезпечувати кібербезпеку, економічну та інформаційну безпеку держави, об'єктів критичної інфраструктури

СК17. Здатність забезпечувати охорону державної таємниці та працювати з носіями інформації з обмеженим доступом

СК18. Здатність вживати заходів з метою запобігання, виявлення та припинення кримінальних та адміністративних правопорушень, усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення правопорушення

СК19. Здатність здійснювати взаємодію з іншими суб'єктами сектору безпеки і оборони, у тому числі при усуненні потенційних та реальних загроз державному суверенітету та територіальній цілісності держави

ЗМІСТ

Програма навчальної дисципліни

Загальні вказівки для підготовки до практичних занять

Методичні вказівки для здобувачів денної форми навчання

Змістовий модуль I. Теоретичні засади та сфера дії міжнародного гуманітарного права

Тема 1. Міжнародне гуманітарне право: поняття, джерела та принципи

Тема 2. Міжнародне гуманітарне право і міжнародне право прав людини в системі міжнародного права, принципи їх взаємодії

Тема 3. Сфера дії міжнародного гуманітарного права

Тема 4. Правовий статус окремих категорій осіб у міжнародному гуманітарному праві

Змістовий модуль II. Інституційні механізми та забезпечення дотримання міжнародного гуманітарного права

Тема 5. Роль Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця у розвитку міжнародного гуманітарного права

Тема 6. Міжнародно-правовий захист жертв війни

Тема 7. Міжнародно-правове регулювання ведення збройних конфліктів

Тема 8. Імплементация норм міжнародного гуманітарного права

Тема 9. Відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль I.

Теоретичні засади та сфера дії міжнародного гуманітарного права

Тема 1. Міжнародне гуманітарне право: поняття, джерела та принципи

У межах теми розглядаються поняття, сутність та основні завдання міжнародного гуманітарного права, його співвідношення з іншими галузями міжнародного права. Аналізуються джерела міжнародного гуманітарного права, зокрема міжнародні договори, міжнародний звичай та загальні принципи права. Особлива увага приділяється основним принципам міжнародного гуманітарного права: гуманності, розмежуванню між комбатантами і цивільним населенням, обмеженню засобів і методів ведення війни, принципам пропорційності та недискримінації. Також висвітлюється значення міжнародного гуманітарного права у сучасній системі міжнародних відносин.

Тема 2. Міжнародне гуманітарне право і міжнародне право прав людини в системі міжнародного права, принципи їх взаємодії

Тема присвячена з'ясуванню місця міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини в системі міжнародного права, їх спільним рисам і відмінностям. Розглядаються основні сфери регулювання кожної з цих галузей, специфіка їх застосування у мирний та воєнний час. Висвітлюються питання взаємодії міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини, зокрема принципи доповнюваності, пріоритетності та взаємного впливу. Акцентується увага на ролі міжнародних організацій та механізмів контролю у забезпеченні дотримання норм обох правових систем.

Тема 3. Сфера дії міжнародного гуманітарного права

У темі розглядаються межі застосування міжнародного гуманітарного права, зокрема його поширення на міжнародні та неміжнародні збройні конфлікти. Аналізуються критерії відмежування збройного конфлікту від внутрішніх заворушень та інших форм насильства. Висвітлюється часовий і територіальний вимір дії норм міжнародного гуманітарного права, а також умови, за яких його положення набувають чинності. Окремо розглядається коло суб'єктів, на яких поширюється дія цих норм, та питання універсальності міжнародного гуманітарного права.

Тема 4. Правовий статус окремих категорій осіб у міжнародному гуманітарному праві

Тема присвячена визначенню правового статусу різних категорій осіб у міжнародному гуманітарному праві. Розглядаються права та обов'язки комбатантів і некомбатантів, а також особливості правового становища цивільного населення під час збройних конфліктів. Аналізується правовий режим військовополонених, поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії. Окрема увага приділяється захисту жінок, дітей, біженців та переміщених осіб як найбільш уразливих категорій. Розкривається механізм забезпечення гарантій дотримання їхніх прав та міжнародно-правові обмеження щодо поводження з такими особами.

Змістовий модуль II.

Інституційні механізми та забезпечення дотримання міжнародного гуманітарного права

Тема 5. Роль Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця у розвитку міжнародного гуманітарного права

У темі висвітлюється становлення та діяльність Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця як ключового інституту у сфері розвитку та реалізації норм міжнародного гуманітарного права. Розглядається структура руху, зокрема роль Міжнародного комітету Червоного Хреста, національних товариств та Міжнародної федерації товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця. Аналізується участь цих організацій у кодифікації та вдосконаленні норм гуманітарного права, їхня діяльність із захисту жертв збройних конфліктів та надання гуманітарної допомоги. Особлива увага приділяється принципам гуманності, нейтральності, неупередженості та незалежності, які визначають характер діяльності руху.

Тема 6. Міжнародно-правовий захист жертв війни

У темі розглядається система міжнародно-правових норм, спрямованих на забезпечення захисту осіб, які стали жертвами збройних конфліктів. Аналізується зміст Женевських конвенцій та Додаткових протоколів щодо правового становища поранених, хворих, військовополонених та цивільного населення. Висвітлюються спеціальні гарантії для найбільш уразливих категорій осіб — жінок, дітей, біженців та переміщених осіб. Значна увага приділяється

забороні жорстокого поводження, колективних покарань, депортацій і репресій. Розкриваються механізми міжнародного контролю та нагляду за дотриманням норм гуманітарного права, а також роль міжнародних організацій у забезпеченні захисту жертв війни.

Тема 7. Міжнародно-правове регулювання ведення збройних конфліктів

Тема присвячена аналізу міжнародно-правових норм, що встановлюють правила ведення збройних конфліктів. Розглядаються обмеження у виборі засобів і методів ведення війни, зокрема заборона зброї масового ураження, використання отруйних речовин, засобів, що завдають надмірних страждань або мають невибіркову дію. Аналізується принцип розмежування між комбатантами і цивільним населенням, дотримання принципу пропорційності під час воєнних дій, заборона нападів на об'єкти, що мають цивільний характер. Окрема увага приділяється правовому режиму нейтралітету та міжнародно-правовим обмеженням щодо окупації територій.

Тема 8. Імплементация норм міжнародного гуманітарного права

Тема присвячена висвітленню процесу імплементации норм міжнародного гуманітарного права у національні правові системи. Розглядаються основні механізми та інструменти, за допомогою яких держави забезпечують виконання зобов'язань, передбачених міжнародними договорами. Аналізуються законодавчі, адміністративні, освітні та судові заходи, спрямовані на запобігання порушенням та притягнення винних до відповідальності. Окрему увагу приділено ролі міжнародних організацій, зокрема Міжнародного Комітету Червоного Хреста, у моніторингу та сприянні впровадженню норм МГП. Розглядається досвід України щодо адаптації внутрішнього законодавства до вимог міжнародного гуманітарного права в умовах збройного конфлікту.

Тема 9. Відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права

Тема присвячена розгляду юридичної відповідальності за порушення норм міжнародного гуманітарного права. Аналізуються види міжнародно-правової відповідальності — як індивідуальної, так і державної — за вчинення воєнних злочинів, серйозних порушень Женевських конвенцій та інших актів МГП. Розглядаються механізми переслідування винних осіб, зокрема через діяльність міжнародних кримінальних судів і трибуналів, а також реалізація принципу

універсальної юрисдикції. Окрема увага приділяється кваліфікації злочинів, відповідальності командирів, а також ролі національних судів у притягненні до відповідальності. Вивчається практика Міжнародного кримінального суду, зокрема щодо злочинів, скоєних під час сучасних збройних конфліктів.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Змістовий модуль I.

Теоретичні засади та сфера дії міжнародного гуманітарного права

Тема 1. Міжнародне гуманітарне право: поняття, джерела та принципи (6 год.)

У межах теми «Міжнародне гуманітарне право: поняття, джерела та принципи» передбачається розкрити сутність міжнародного гуманітарного права (МГП) як галузі міжнародного публічного права, що регламентує правила ведення збройних конфліктів з метою обмеження їхніх наслідків для осіб, які не беруть або припинили брати участь у бойових діях. Необхідно з'ясувати зміст поняття МГП, його цілі, завдання, функції та відмінність від суміжних галузей, зокрема міжнародного права прав людини.

Особливу увагу слід приділити аналізу джерел МГП: основних міжнародно-правових документів, включаючи Женевські конвенції 1949 року, Додаткові протоколи до них, Гаазькі конвенції, інші міжнародні договори та звичаєві норми. Важливо охарактеризувати роль рішень міжнародних судових органів, а також актів організацій, таких як Міжнародний комітет Червоного Хреста.

Крім того, необхідно охопити основоположні принципи МГП: принципи гуманності, розрізнення (між комбатантами та некомбатантами), пропорційності, заборони завдання зайвих страждань тощо. Варто проаналізувати їх зміст, значення та практичне застосування під час збройних конфліктів.

Таким чином, опрацювання теми має забезпечити розуміння нормативно-правової бази МГП, його ключових концептів, структури та принципів функціонування як ефективного механізму захисту жертв війни.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Що таке міжнародне гуманітарне право (МГП) та як воно виникло?
2. Яка головна мета міжнародного гуманітарного права?
3. У чому полягає різниця між міжнародним гуманітарним правом і міжнародним правом прав людини?

4. Які джерела МГП є основними?
5. Що таке звичаєве міжнародне право і яку роль воно відіграє у сфері МГП?
6. Які основні принципи міжнародного гуманітарного права?
7. Як класифікуються збройні конфлікти відповідно до норм МГП?
8. Яке значення мають Женевські конвенції 1949 року в системі МГП?
9. Яка роль Міжнародного Комітету Червоного Хреста в реалізації та контролі за дотриманням МГП?
10. Яка відповідальність передбачена за порушення норм міжнародного гуманітарного права?

Термінологічне завдання:

Завдання:

Опрацюйте нижченаведені терміни: самостійно дайте їм визначення; заповніть таблицю «Термін – Визначення»; для 5-ти термінів вставте пропущене слово в уже надане визначення.

Терміни:

1. Міжнародне гуманітарне право
2. Збройний конфлікт
3. Комбатант
4. Некомбатант
5. Женевські конвенції
6. Гаазьке право
7. Протоколи до Женевських конвенцій
8. Захист цивільного населення
9. Військовий злочин
10. Принцип розрізнення
11. Принцип пропорційності
12. Принцип необхідності
13. Захисні емблеми
14. Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ)
15. Нейтралітет

Таблиця:

	Термін	Визначення
	Міжнародне гуманітарне право	...
	Збройний конфлікт	...
	...	...

Завдання з пропущеним словом:

1. Комбатант — це особа, яка має право брати участь у _____ діях.
2. Принцип пропорційності вимагає, щоб шкода цивільному населенню не була _____ у порівнянні з очікуваною військовою перевагою.
3. Женевські конвенції — це серія міжнародних договорів, які регулюють захист _____ у збройних конфліктах.
4. МКЧХ має статус _____ організації, що займається наглядом за дотриманням МГП.
5. Нейтралітет означає, що держава або організація не бере участі у _____ між сторонами конфлікту.

Практичні завдання:

Завдання 1. Визначення конфлікту

Прочитайте наступну ситуацію та визначте, чи підпадає вона під міжнародне гуманітарне право.

Ситуація: Збройне протистояння між регулярною армією держави А та збройною опозиційною групою на її території.

- Чи є це міжнародним чи неміжнародним збройним конфліктом?
- Які норми МГП застосовуються?

Завдання 2. Класифікація осіб

Класифікуйте осіб у наведеному прикладі:

- поранений солдат
- журналіст
- медичний працівник
- озброєний повстанець

Визначте, хто з них є комбатантом, некомбатантом, цивільною особою, та які права/захист надає їм МГП.

Завдання 3. Аналіз порушення МГП

Ситуація: Під час бомбардування міста загинули десятки цивільних.

- Чи може це вважатися порушенням принципу розрізнення?
- Хто несе відповідальність?
- Які правові наслідки можливі?

Завдання 4. Роль МКЧХ

Опишіть роль Міжнародного Комітету Червоного Хреста у наступній ситуації:

Під час воєнного конфлікту обидві сторони відмовляються допускати гуманітарні місії на окуповану територію.

Завдання 5. Встановлення відповідності

Встановіть відповідність між принципами міжнародного гуманітарного права та їх описом:

	Принцип	Опис
	Принцип розрізнення	1. Заборона атак, які викликають надмірні втрати серед цивільних
	Принцип необхідності	2. Ведення воєнних дій має бути спрямоване лише проти військових цілей
	Принцип пропорційності	3. Застосування сили має бути обгрунтовано з воєнної точки зору

Література:

1. Гусев В. В. Міжнародне гуманітарне право: навчальний посібник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2021. 256 с.
2. Міжнародне гуманітарне право: підручник / за ред. О. В. Мельника. Львів : Видавництво Львівського університету, 2022. 312 с.
3. Коваль О. І. Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи: коментар. Київ : Юридична думка, 2023. 408 с.
4. Савченко І. П. Міжнародний комітет Червоного Хреста та його роль у МГП. Харків : Право, 2020. 184 с.
5. Кравченко В. М. Право збройних конфліктів: теорія і практика. Київ : Центр навчальної літератури, 2021. 276 с.
6. Ткаченко Л. В. Принципи міжнародного гуманітарного права. Одеса : Фенікс, 2022. 144 с.

7. Шевченко Н. М. Міжнародне гуманітарне право та права людини: співвідношення і відмінності. Київ : Інститут міжнародних відносин, 2023. 196 с.
8. Петренко О. Ю. Воєнні злочини та відповідальність за їх вчинення. Київ : Юридична фірма «Інтер», 2021. 224 с.
9. Гончаренко М. В. Звичаєве міжнародне гуманітарне право. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 160 с.
10. Бондаренко Т. С. Правові аспекти міжнародних збройних конфліктів. Харків : Прапор, 2022. 210 с.
11. Довгий В. І. Міжнародний кримінальний суд: юрисдикція та практика. Київ : Юридична академія, 2023. 288 с.
12. Коваленко О. В. Основи міжнародного гуманітарного права. Київ : Видавництво «Право», 2021. 134 с.
13. Мороз С. І. Забезпечення дотримання міжнародного гуманітарного права в збройних конфліктах. Одеса : Юридична книга, 2022. 176 с.
14. Сидоренко В. О. Міжнародне гуманітарне право: виклики та перспективи розвитку. Львів : Вид-во ЛНУ, 2023. 198 с.
15. Akhavan P. Punishing Violations of International Humanitarian Law at the National Level. Leiden: Brill, 2019. 300 p.
16. Bassiouni M.C. International Humanitarian Law: Theory, Practice, Context. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. 350 p.
17. Melzer N. Implementing International Humanitarian Law: From Law to Action. Geneva: ICRC, 2016. 280 p.

Тема 2. Міжнародне гуманітарне право і міжнародне право прав людини в системі міжнародного права, принципи їх взаємодії (6 год.)

У рамках цієї теми необхідно детально дослідити співвідношення та взаємодію двох важливих галузей міжнародного права — міжнародного гуманітарного права (МГП) та міжнародного права прав людини (МППЛ). Студенти повинні зрозуміти місце обох правових систем у загальній структурі міжнародного права, проаналізувати їх історичне походження, нормативно-правову базу, а також принципи застосування.

Особливу увагу слід приділити:

- Визначенню понять міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини, їх сферам застосування (воєнний та мирний час), а також ключовим відмінностям і подібностям.
 - Розгляду основних джерел обох правових систем, зокрема Женевських конвенцій, Гаазьких конвенцій, Універсальної декларації прав людини, міжнародних договорів та звичаєвого права.
 - Аналізу принципів взаємодії та доповнюваності МГП та МППЛ, зокрема механізмів, які забезпечують захист прав людини під час збройних конфліктів, а також питань пріоритетності застосування норм у конкретних ситуаціях.
 - Оцінці ролі міжнародних організацій (ООН, Міжнародний комітет Червоного Хреста, міжнародні судові інстанції) у забезпеченні виконання норм МГП і МППЛ, їх повноваженнях та механізмах контролю.
 - Вивченню практичних аспектів — прикладів із сучасної міжнародної практики, проблемних питань імплементації норм, а також викликів у взаємодії цих двох галузей права у сучасних умовах.
- Загалом, тема має сприяти формуванню комплексного розуміння студентами, як міжнародне гуманітарне право і міжнародне право прав людини співіснують у системі міжнародного права, взаємодіють, доповнюють одне одного, та які принципи лежать в основі їх застосування для ефективного захисту людини в умовах збройних конфліктів і мирного часу.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Загальні положення про права людини

- Що таке права людини, і чому вони є фундаментальними?
- Які категорії прав людини існують?
- У чому полягає принцип універсальності прав людини?
- Які основні міжнародні документи регулюють права людини?

2. Універсальні міжнародні стандарти у сфері прав людини

- Які ключові положення містить Загальна декларація прав людини (1948)?
- Які права гарантує Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966)?

– Які соціальні та економічні права закріплені у Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права (1966)?

– Яке значення має Конвенція ООН проти катувань (1984)?

– Які механізми контролю за дотриманням міжнародних стандартів у галузі прав людини існують на рівні ООН?

3. Регіональні стандарти у сфері прав людини

– Які права захищає Європейська конвенція з прав людини (1950)?

– Яку роль відіграє Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) у забезпеченні прав людини?

– Які основні принципи містить Американська конвенція з прав людини (1969)?

– Які стандарти прав людини визначені у Африканській хартії прав людини і народів (1981)?

4. Захист прав людини у міжнародному праві

– Які міжнародні організації здійснюють захист прав людини?

– Які функції виконує Рада ООН з прав людини?

– Які особливості роботи Міжнародного кримінального суду у сфері захисту прав людини?

– Як діє механізм подання скарг до Європейського суду з прав людини?

– Які можливості для захисту прав людини мають громадяни України на міжнародному рівні?

5. Актуальні виклики у сфері прав людини

– Які сучасні загрози існують для прав людини у світі?

– Як цифровізація впливає на дотримання прав людини?

– Як міжнародне право реагує на порушення прав людини під час збройних конфліктів?

– Які права людини можуть бути обмежені у надзвичайних ситуаціях?

Термінологічне завдання:

Завдання 1: Визначення понять

□ Дайте визначення наступним термінам:

1. Права людини

2. Універсальність прав людини

3. Громадянські та політичні права
4. Економічні, соціальні та культурні права
5. Заборона дискримінації
6. Право на справедливий суд
7. Право на життя
8. Міжнародне гуманітарне право
9. Міжнародне право прав людини
10. Омбудсман

Завдання 2: Встановлення відповідності

- ☐ Зіставте міжнародні документи та їхні положення щодо захисту прав людини:

№	Міжнародний документ	Основне положення
1	Загальна декларація прав людини (1948)	А) Встановлює основні громадянські та політичні права, зокрема право на життя, свободу та особисту недоторканність
2	Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966)	В) Визначає права у сфері освіти, охорони здоров'я, праці та соціального забезпечення
3	Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966)	С) Забороняє катування та жорстоке, нелюдське поводження
4	Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1984)	Д) Є основоположним документом у сфері прав людини, що проголошує рівність, свободу та право на гідність кожної особи
5	Європейська конвенція з прав людини (1950)	Е) Захищає основоположні права в Європейському регіоні, містить механізм звернення до міжнародного суду

Завдання 3: Заповніть пропуски

- ☐ Заповніть пропуски у наведених твердженнях відповідними термінами:

1. _____ є першим міжнародним документом, що проголосив фундаментальні права та свободи людини.
2. Відповідно до Європейської конвенції з прав людини, розгляд порушень прав здійснює _____.
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права гарантує _____, зокрема право на освіту, працю та соціальне забезпечення.
4. Основний принцип прав людини – _____, означає, що ці права належать кожній особі незалежно від її раси, статі, мови чи релігії.
5. Конвенція проти катувань забороняє застосування _____ навіть у надзвичайних ситуаціях.

Практичні завдання:

Завдання 1. Аналіз міжнародних документів

1. Ознайомтеся із Загальною декларацією прав людини (1948), Міжнародним пактом про громадянські і політичні права (1966) та Європейською конвенцією з прав людини (1950).
2. Визначте 3 ключові права, які закріплені в цих документах.
3. Складіть таблицю, де порівняєте, як ці права формуються в різних документах.

Завдання 2. Оцінка дотримання прав людини у різних країнах

1. Виберіть дві країни з різними рівнями дотримання прав людини (наприклад, країну з високим рейтингом демократії та країну, де є порушення прав людини).
2. Використовуючи звіти Human Rights Watch, Freedom House або ООН, порівняйте ситуацію з правами людини в цих країнах.
3. Підготуйте короткий аналітичний звіт (1-2 сторінки) з висновками.

Завдання 3. Розв'язання кейсу з порушення прав людини

1. Ознайомтеся з наступною ситуацією: Громадянина країни А переслідують за його політичні погляди. Він звернувся до міжнародних організацій із проханням про допомогу.

2. Визначте, які міжнародні механізми захисту прав людини можуть бути використані (ЄСПЛ, ООН, міжнародні НУО).

3. Напишіть юридичне обґрунтування (0,5-1 сторінка), як можна допомогти цій особі.

Завдання 4. Симуляція звернення до ЄСПЛ

1. Розділіться на дві групи: **позивач (громадянин, чий права були порушені)** та уряд країни, якого звинувачують у порушенні.

2. Позивач готує звернення до Європейського суду з прав людини, аргументуючи, яке право порушене.

3. Представники уряду готують відповідь, пояснюючи свою позицію.

4. Проведіть рольову гру – судові засідання, після якого суддя (нейтральний учасник) виносить рішення.

Завдання 5. Аналіз реального випадку міжнародного захисту прав людини

1. Виберіть один із відомих випадків, який розглядав Європейський суд з прав людини або Комітет ООН з прав людини (наприклад, справа "Надія Савченко проти Росії" або "Кузнецов проти України").

2. Проаналізуйте факти, аргументи сторін та рішення суду.

3. Підготуйте коротку презентацію (5-7 слайдів) з висновками.

Література:

1. Гусев В. В. Міжнародне гуманітарне право: навчальний посібник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2021. 256 с.

2. Міжнародне гуманітарне право: підручник / за ред. О. В. Мельника. Львів : Видавництво Львівського університету, 2022. 312 с.

3. Коваль О. І. Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи: коментар. Київ : Юридична думка, 2023. 408 с.

4. Савченко І. П. Міжнародний комітет Червоного Хреста та його роль у МГП. Харків : Право, 2020. 184 с.

5. Кравченко В. М. Право збройних конфліктів: теорія і практика. Київ : Центр навчальної літератури, 2021. 276 с.

6. Ткаченко Л. В. Принципи міжнародного гуманітарного права. Одеса : Фенікс, 2022. 144 с.

7. Шевченко Н. М. Міжнародне гуманітарне право та права людини: співвідношення і відмінності. Київ : Інститут міжнародних відносин, 2023. 196 с.

8. Петренко О. Ю. Воєнні злочини та відповідальність за їх вчинення. Київ : Юридична фірма «Інтер», 2021. 224 с.

9. Гончаренко М. В. Звичаєве міжнародне гуманітарне право. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 160 с.

10. Бондаренко Т. С. Правові аспекти міжнародних збройних конфліктів. Харків : Прапор, 2022. 210 с.

11. Довгий В. І. Міжнародний кримінальний суд: юрисдикція та практика. Київ : Юридична академія, 2023. 288 с.

12. Коваленко О. В. Основи міжнародного гуманітарного права. Київ : Видавництво «Право», 2021. 134 с.

13. Мороз С. І. Забезпечення дотримання міжнародного гуманітарного права в збройних конфліктах. Одеса : Юридична книга, 2022. 176 с.

14. Литвин Ю. П. Міжнародне гуманітарне право в сучасних збройних конфліктах. Київ : Академвидав, 2020. 250 с.

15. Сидоренко В. О. Міжнародне гуманітарне право: виклики та перспективи розвитку. Львів : Вид-во ЛНУ, 2023. 198 с.

16. Cassese A., Gaeta P., Jones J. An Introduction to International Criminal Law and Procedure. Oxford: Oxford University Press, 2017. 400 p.

17. International Committee of the Red Cross. International Humanitarian Law and the Challenges of Contemporary Armed Conflicts. Geneva: ICRC, 2019. 200 p.

Тема 3. Сфера дії міжнародного гуманітарного права (6 год.)

У межах теми «Сфера дії міжнародного гуманітарного права» необхідно з'ясувати зміст і значення цього поняття, а також його місце у системі міжнародного права. Слід розглянути особливості просторової, часової та особової дії МГП, визначити межі його застосування під час міжнародних та неміжнародних збройних конфліктів.

Важливо проаналізувати категорії осіб, на яких поширюється дія норм МГП: комбатантів, цивільних осіб, військовополонених, найманців, медичного та духовного персоналу, журналістів, представників гуманітарних організацій. Необхідно також з'ясувати специфіку надання спеціального захисту цим особам та порядок його реалізації.

Окремо варто розглянути співвідношення міжнародного гуманітарного права з міжнародним правом прав людини та міжнародним кримінальним правом, з'ясувати відмінності у сфері дії цих галузей і водночас їхні точки перетину.

Слід проаналізувати проблеми імплементації норм МГП у національне законодавство, визначити сучасні виклики для України в умовах збройної агресії, а також розглянути приклади застосування гуманітарного права у сучасних міжнародних і внутрішніх конфліктах.

Таким чином, під час опрацювання теми необхідно:

- з'ясувати поняття, межі та особливості сфери дії МГП;
- розглянути види дії МГП (просторову, часову, особову) та категорії захищених осіб;
- проаналізувати механізми застосування МГП у міжнародних і неміжнародних збройних конфліктах;
- оцінити практичні проблеми його реалізації у сучасних умовах та в національному законодавстві.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Що означає поняття «сфера дії» міжнародного гуманітарного права (МГП)?
2. Які типи збройних конфліктів визнає міжнародне гуманітарне право?
3. У чому полягає різниця між міжнародним і неміжнародним збройним конфліктом?
4. Які умови має виконувати ситуація, щоб вважатися збройним конфліктом?
5. Чи застосовується МГП у випадках внутрішніх заворушень або бунтів?
6. Коли починається і коли закінчується дія міжнародного гуманітарного права?
7. Чи поширюється дія МГП на окуповані території? Які правила діють у такій ситуації?
8. Як діє МГП у випадку миротворчих операцій або багатонаціональних збройних інтервенцій?
9. Чи може дія МГП поширюватися на нестандартних учасників конфлікту (повстанців, найманців, приватні військові компанії)?

10. Як співвідноситься дія МГП з іншими галузями міжнародного права в період збройного конфлікту?

Термінологічне завдання:

Завдання:

- Дайте визначення наведеним термінам.
- Заповніть таблицю «Термін — Визначення».
- Для 5 термінів вставте пропущене слово в уже подане визначення.

Терміни:

1. Сфера дії
2. Міжнародний збройний конфлікт
3. Неміжнародний збройний конфлікт
4. Внутрішні заворушення
5. Зовнішня окупація
6. Воєнний стан
7. Статус комбатанта
8. Учасники неміжнародного конфлікту
9. Гаазькі правила ведення війни
10. Територіальна дія
11. Тимчасова окупація
12. Застосування МГП
13. Мінімальний рівень інтенсивності
14. Організована збройна група
15. Закінчення конфлікту

Таблиця:

	Термін	Визначення
	Сфера дії	...
	Міжнародний збройний конфлікт	...
	...	...

Заповнення з пропущеним словом:

1. Міжнародний збройний конфлікт — це конфлікт між двома або більше _____ державами.
2. Неміжнародний збройний конфлікт передбачає збройне протистояння між урядом і _____ збройними групами.

3. Сфера дії МГП обмежується лише періодом _____ конфлікту.

4. Тимчасова окупація виникає, коли збройні сили контролюють територію без _____ влади.

5. Мінімальний рівень інтенсивності є обов'язковою умовою для кваліфікації _____ конфлікту.

Практичні завдання:

Завдання 1. Класифікація конфлікту

Ситуація: На території держави В діють декілька збройних груп, які контролюють частину території та ведуть регулярні бойові дії з урядовими силами.

- Визначте, чи підпадає ця ситуація під сферу дії МГП.
- Чи є це міжнародний чи неміжнародний збройний конфлікт?
- Які норми МГП регулюють таку ситуацію?

Завдання 2. Ситуація окупації

- **Ситуація:** Озброєні сили іноземної держави увійшли на територію держави С, не зустріли опору і взяли під контроль адміністративні установи.
- Чи поширюється МГП на цю ситуацію?
- Які права має цивільне населення?
- Які обов'язки має окупаційна влада?

Завдання 3. МГП та внутрішні заворушення

Ситуація: В одній із держав відбулися масові протести, що переросли у заворушення, з численними жертвами серед цивільного населення.

- Чи застосовується міжнародне гуманітарне право?
- Які інші норми міжнародного або національного права можуть діяти?

Завдання 4. Міжнародна операція

Ситуація: Коаліція держав проводить військову операцію на території держави D за мандатом ООН.

- Чи застосовується МГП у такій ситуації?
- Які принципи МГП мають бути дотримані?

Завдання 5. Встановлення відповідності

Встановіть відповідність між видами збройних конфліктів та їх характеристиками:

№	Тип конфлікту	Характеристика
A	Міжнародний збройний конфлікт	1. Збройне протистояння між двома державами
B	Неміжнародний збройний конфлікт	2. Збройна боротьба всередині однієї держави
C	Внутрішні заворушення	3. Акції протесту, які не досягають рівня збройного конфлікту

Література:

Основна:

1. Антонович М. Міжнародне право: навч. посіб. Київ, 2011. 382 с.
2. Антонович М. Міжнародне право: навч. посіб.: рекомендовано МОН України / М. Антонович. – Київ: Юрінком Інтер, 2011. 382 с.
3. Буроменський М.В. Міжнародне право: навч. посіб. Київ, 2006. 336 с.
4. Декларація про захист усіх осіб від насильницьких зникнень 1992 р. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_225.
5. Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. (із змінами, внес. Протоколом № 11) // <http://zakon1.rada.gov.ua>.
6. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 217 А (III) від 10 грудня 1948 р. // <http://zakon1.rada.gov.ua>.
7. Закон України «Про виконання рішень та застосування

практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 30. – Ст. 260.

8. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання 1984 р. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_085.

9. Конвенція проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. 2000 г. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789.

10. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми: прийн. Кабінетом міністрів Ради Європи 16.05.2005 року // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_858.

11. Конституція України // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

12. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

13. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042.

14. Міжнародні організації: навч. посіб. / О.С. Кучик, І.Р. Суховолець, А.Б. Стельмах та ін. Київ, 2007. 749 с.

15. Міжнародні організації: навч. посібник / За ред. Ю.Г. Козака, В.В. Ковалевського, З. Кутайні. Київ, 2007. 440 с.

16. Міжнародно-правові стандарти поведінки працівників правоохоронних органів при підтриманні правопорядку: документально-джерелознавчий довідник для співробітників правоохоронних органів (міліції) / упоряд.: Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, І.Г. Кириченко. Київ : Ін Юре, 2002. 128 с.

17. Статут Організації Об'єднаних націй року № 220 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010.

Допоміжна:

1. Ахтирська Н.М. Європейські стандарти щодо видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 12. С. 138-143.

2. Бабін Б.В. Національна специфіка реалізації міжнародних програм організації безпеки та співробітництва в Європі у сфері правоохоронної діяльності. *Наше право*. 2008. № 2. С. 99-102.

3. Войціховський А.В. Тенденції створення регіональних міжнародних правоохоронних організацій у сучасних умовах. *Науковий Вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2014. Вип. 28. Том 3. С. 166-170.

4. Міжнародний досвід використання агентури правоохоронними органами держав Європи та США : навч. посібник / А.В. Савченко, В.В. Матвійчук, Д.Й. Никифорчук, В.М. Співак. Київ : КНТ, 2005. 88 с.

5. Мушак Н.Б. Міжнародно-правові засади захисту та забезпечення прав людини в європейських міжнародних організаціях : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.11. Київ, 2012. 20 с.

6. Оржель О. Ю. Європейське врядування як чинник згуртування Європейського Союзу: теоретико-методологічні засади : монографія. Київ : НАДУ, 2012. 236 с.

Тема 4. Правовий статус окремих категорій осіб у міжнародному гуманітарному праві (6 год.)

Ця тема має на меті розкрити, які категорії осіб визнаються міжнародним гуманітарним правом (МГП) під час збройних конфліктів, який їх правовий статус та які гарантії їм надаються. МГП встановлює чітке розмежування між комбатантами, некомбатантами, цивільними особами, військовополоненими, а також спеціальними групами – медичним і духовним персоналом, журналістами, найманцями, партизанами, шпигунами та іншими учасниками збройних конфліктів. Правильне розуміння цього розмежування є ключовим для визначення, які права й обов'язки має особа в умовах війни, а також – які механізми захисту застосовуються до неї згідно з міжнародним правом.

У процесі вивчення теми важливо звернути увагу на кілька критично важливих аспектів. Насамперед, необхідно розібратися в класифікації осіб – хто саме вважається комбатантом, які особи визнаються некомбатантами, що означає статус цивільної особи, і як це впливає на рівень її захисту. Окремо слід зосередитися на умовах набуття статусу військовополоненого – за яких обставин комбатант має на це право та які гарантії передбачає Третя Женевська конвенція 1949

року. Не менш важливо дослідити питання захисту цивільного населення – зокрема, які норми МГП застосовуються під час міжнародних і неміжнародних конфліктів та у яких випадках цивільна особа може втратити правовий захист.

Особливу увагу варто приділити правовому статусу окремих категорій осіб – таких як медичний і духовний персонал, журналісти, найманці, партизани й шпигуни – адже їх положення у збройному конфлікті має чітко визначені обмеження та особливості. Важливим також є розуміння того, хто має право на участь у бойових діях, хто користується імунітетом, а хто – додатковим захистом відповідно до норм МГП.

Для ґрунтовного засвоєння теми необхідно опрацювати низку ключових міжнародно-правових документів. Передусім це Женевські конвенції 1949 року – I, II, III та IV – які регламентують поведінку з пораненими, хворими, військовополоненими та цивільним населенням. Необхідно також ознайомитися з Додатковими протоколами до цих конвенцій 1977 року – Протоколом I щодо міжнародних збройних конфліктів та Протоколом II щодо неміжнародних конфліктів. Значну увагу слід приділити звичаєвому міжнародному гуманітарному праву – особливо дослідженню Міжнародного Комітету Червоного Хреста 2005 року – як джерелу норм, що діють поза межами письмових договорів. Додаткове розуміння практичного застосування МГП забезпечують рішення міжнародних судових органів, зокрема Міжнародного кримінального трибуналу по колишній Югославії та Руанді.

Таким чином, дана тема є ключовою для формування комплексного уявлення про захист особи у період збройного конфлікту – з урахуванням її статусу, ролі у бойових діях та гарантій, які їй надає міжнародне гуманітарне право.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Які категорії осіб охоплює міжнародне гуманітарне право?
2. Який статус мають комбатанти та які права їм надаються?
3. У чому різниця між комбатантами та некомбатантами?
4. Який правовий статус мають військовополонені згідно з Женевською конвенцією?
5. Як МГП регулює захист цивільного населення під час збройного конфлікту?

6. Які особливості правового статусу медичного та духовного персоналу?
7. Хто такі шпигуни, найманці, партизани, і який у них статус за МПП?
8. Який правовий режим передбачений для журналістів під час збройного конфлікту?
9. Який захист передбачений для дітей та жінок у збройних конфліктах?
10. Які права мають інтерновані цивільні особи?

Термінологічне завдання:

Завдання:

- Дайте визначення термінам.
- Заповніть таблицю «Термін — Визначення».
- Для 5-ти термінів вставте пропущене слово у визначення.

Терміни:

1. Комбатант
2. Некомбатант
3. Військовополонений
4. Цивільна особа
5. Інтерновані особи
6. Медичний персонал
7. Духовний персонал
8. Захищені особи
9. Журналісти
10. Найманець
11. Партизани
12. Шпигун
13. Захист жінок у конфлікті
14. Захист дітей у конфлікті
15. Захисна емблема

Таблиця:

№	Термін	Визначення
1	Комбатант	...
2	Цивільна особа	...
...	...	...

Вкласти пропущене слово:

1. **Комбатант** — це особа, яка має право брати участь у _____ діях.
2. **Військовополонений** — це комбатант, який потрапив до рук _____ сторони.
3. **Цивільна особа** — це будь-яка особа, яка не є _____ або членом збройних сил.
4. **Журналісти** користуються захистом як _____ осіб у конфлікті.
5. **Найманець** не має права на статус _____ у разі захоплення.

Завдання 1. Визначення статусу

Ситуація: Особа в цивільному одязі зі зброєю бере участь у бойових діях.

- Чи вважається ця особа комбатантом?
- Який її правовий статус у разі захоплення?

Завдання 2. Аналіз статусу військовополоненого

Ситуація: Солдат регулярної армії потрапив у полон під час бойових дій.

- Який правовий режим до нього застосовується?
- Які права він має відповідно до Женевської конвенції III?

Завдання 3. Цивільні особи у зоні бойових дій

Ситуація: Під час обстрілу міста загинуло кілька цивільних осіб.

- Які правила МГП порушені?
- Який захист передбачено для цивільного населення?

Завдання 4. Журналіст у зоні конфлікту

Ситуація: Журналіст міжнародного медіа затриманий на блокпості та підозрюється у шпигунстві.

- Який його правовий статус за МГП?
- Чи має він право на захист?

Завдання 5. Встановлення відповідності

Встановіть відповідність між категоріями осіб та їх правовим статусом:

№	Категорія особи	Правовий статус або захист
A	Комбатант	1. Має право на статус військовополоненого
B	Цивільна особа	2. Не може бути об'єктом атаки
C	Медичний персонал	3. Користується спеціальним захистом
D	Найманець	4. Не має права на статус комбатанта
E	Шпигун	5. Може бути притягнутий до відповідальності за національним правом

Спеціальна література й нормативний матеріал:

1. Nowak M. UN Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary. Kehl: Engel, 2019. 700 p.
2. Rodley N. S., Pollard M. The Treatment of Prisoners under International Law. Oxford: Oxford University Press, 2019. 560 p.
3. База даних рішень Європейського суду з прав людини
URL: <https://hudoc.echr.coe.int>.
4. Бурак П. І. Європейські стандарти прав людини та їх імплементація в Україні. Львів: ПАІС, 2019. 312 с.

5. Гнатовський М. М. Європейський комітет із запобігання катуванням: сучасні виклики та перспективи. *Вісник НАН України*. 2021. № 2. С. 45-59.
6. Дудченко В. В. Запобігання катуванням: міжнародні стандарти та національна практика. К.: Алерта, 2020. 256 с.
7. Європейська конвенція про запобігання катуванням та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню від 26 листопада 1987 року. Офіційний вісник України. 2003. № 25.
8. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. Офіційний вісник України. 1998. № 13.
9. Європейський комітет із запобігання катуванням. Доповіді та рекомендації. URL: <https://www.coe.int>.
10. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року URL: <https://www.un.org>.
11. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року № 3477-IV. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 30. Ст. 260.
12. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 року № 776/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 20. Ст. 99.
13. Звіт Amnesty International щодо застосування катувань у світі URL: <https://www.amnesty.org>.
14. Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність видів поводження і покарання від 10 грудня 1984 року. Офіційний вісник України. 2006. № 4.
15. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
16. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131.
17. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10. Ст. 88.
18. Кульчицький В. С. Права людини і механізми їх захисту: міжнародний та національний рівень. К.: Юридична думка, 2018. 320 с.

19. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року URL: <https://www.ohchr.org>.

20. Петренко О. В. Прецеденти Європейського суду з прав людини щодо катувань і жорстокого поводження. *Юридичний журнал*. 2020. № 4. С. 112-125.

21. Рішення Європейського суду з прав людини у справах проти України щодо катувань та жорстокого поводження URL: <https://hudoc.echr.coe.int>.

22. Факультативний протокол до Конвенції ООН проти катувань від 18 грудня 2002 року. URL: <https://www.ohchr.org>.

Тема 5. Роль Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця у розвитку міжнародного гуманітарного права (6 год.)

Тема присвячена вивченню ролі та значення Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця у становленні та розвитку міжнародного гуманітарного права (МГП). Особливу увагу приділено історичним передумовам створення Руху, його основоположним принципам, структурі, функціям, а також внеску в розробку та імплементацію ключових міжнародно-правових документів, зокрема Женевських конвенцій. Міжнародний Рух виступає не лише гуманітарною інституцією, що надає допомогу під час збройних конфліктів, але й провідним ініціатором кодифікації та модернізації норм МГП. У межах теми студенти ознайомляться зі специфікою діяльності таких органів, як Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ), Міжнародна Федерація товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця та національні товариства. Окрема увага приділяється принципам нейтральності, неупередженості, гуманності та незалежності, на яких ґрунтується діяльність Руху.

У процесі вивчення теми важливо зрозуміти, як Рух впливає на застосування та поширення знань з міжнародного гуманітарного права, а також яку роль він відіграє у спостереженні за дотриманням гуманітарних норм у сучасних збройних конфліктах.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Які історичні обставини призвели до створення Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця?

2. Хто такий Анрі Дюнан і в чому його внесок у становлення МГП?
3. Яка структура Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця?
4. Який правовий статус має Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ)?
5. Які функції виконує МКЧХ під час міжнародних збройних конфліктів?
6. Яким чином діяльність МКЧХ регулюється Женевськими конвенціями?
7. Що таке захисна емблема і які існують її види?
8. Які принципи лежать в основі діяльності Руху?
9. Яку роль відіграють національні товариства у системі Міжнародного руху?
10. У чому полягає взаємодія Руху з державами та міжнародними організаціями?

Термінологічне завдання:

Завдання:

1. Дайте визначення кожному терміну.
2. Заповніть таблицю "Термін – Визначення".
3. У 5-ти випадках вставте пропущене слово у подане визначення.

Перелік термінів:

1. Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ)
2. Міжнародна Федерація Червоного Хреста
3. Національні товариства
4. Женевські конвенції
5. Нейтральність
6. Неупередженість
7. Гуманність
8. Незалежність
9. Емблема Червоного Хреста
10. Емблема Червоного Півмісяця

11. Емблема Червоного Кристалу
12. Гуманітарна допомога
13. Мандат МКЧХ
14. Міжнародна конференція Червоного Хреста
15. Принцип універсальності

Таблиця:

№	Термін	Визначення
1	Міжнародний Комітет ЧХ ...	
2	Нейтральність	...
...	...	...

Приклади з пропущеним словом:

1. **Нейтральність** – принцип, згідно з яким Рух не стає на бік жодної _____ сторони у конфлікті.
2. **Гуманність** – головна цінність Руху, що передбачає надання допомоги особам, які _____ внаслідок конфлікту.
3. **Емблема Червоного Хреста** – візуальний знак, який гарантує захист під час збройного _____.
4. **МКЧХ** – організація, яка має _____ на участь у збройних конфліктах незалежно від дозволу сторін.
5. **Національні товариства** – складова частина Руху, яка діє на _____ рівні.

Практичні завдання:

Завдання 1. Історичний аналіз

Опишіть обставини створення Міжнародного Комітету Червоного Хреста.

- Яку роль відіграв Анрі Дюнан?
- Які події стали поштовхом до формалізації гуманітарних норм

Завдання 2. Аналіз принципів

Проаналізуйте значення принципів нейтральності та неупередженості у діяльності Руху.

- У чому полягає різниця між ними?
- Чому їх дотримання є критично важливим у збройних конфліктах

Завдання 3. Практичний кейс

Ситуація: Під час збройного конфлікту в одній із країн МКЧХ намагається отримати доступ до військовополонених. Влада відмовляє, мотивуючи це “національною безпекою”.

- Які права має МКЧХ у цій ситуації?
- Які обов’язки несе держава згідно з Женевськими конвенціями?

Завдання 4. Встановлення відповідності

№	Компонент Руху	Функція
A	МКЧХ	1. Захист і допомога під час збройних конфліктів
B	Міжнародна Федерація	2. Координація дій при стихійних лихах
C	Національні товариства	3. Діяльність на території держави, допомога населенню
D	Міжнародна конференція Червоного Хреста	4. Форум для вироблення спільної гуманітарної політики

Завдання 5. Порівняльний аналіз

Порівняйте емблеми Червоного Хреста, Червоного Півмісяця та Червоного Кристалу.

- У яких ситуаціях застосовується кожна з емблем?
- Чому було запроваджено Червоний Кристал?

Література:

1. Гусєв В. В. Міжнародне гуманітарне право: навчальний посібник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2021. 256 с.
2. Міжнародне гуманітарне право: підручник / за ред. О. В. Мельника. Львів : Видавництво Львівського університету, 2022. 312 с.
3. Коваль О. І. Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи: коментар. Київ : Юридична думка, 2023. 408 с.
4. Савченко І. П. Міжнародний комітет Червоного Хреста та його роль у МГП. Харків : Право, 2020. 184 с.
5. Кравченко В. М. Право збройних конфліктів: теорія і практика. Київ : Центр навчальної літератури, 2021. 276 с.
6. Ткаченко Л. В. Принципи міжнародного гуманітарного права. Одеса : Фенікс, 2022. 144 с.
7. Шевченко Н. М. Міжнародне гуманітарне право та права людини: співвідношення і відмінності. Київ : Інститут міжнародних відносин, 2023. 196 с.
8. Петренко О. Ю. Воєнні злочини та відповідальність за їх вчинення. Київ : Юридична фірма «Інтер», 2021. 224 с.
9. Гончаренко М. В. Звичаєве міжнародне гуманітарне право. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 160 с.
10. Бондаренко Т. С. Правові аспекти міжнародних збройних конфліктів. Харків : Прапор, 2022. 210 с.
11. Довгий В. І. Міжнародний кримінальний суд: юрисдикція та практика. Київ : Юридична академія, 2023. 288 с.
12. Коваленко О. В. Основи міжнародного гуманітарного права. Київ : Видавництво «Право», 2021. 134 с.
13. Мороз С. І. Забезпечення дотримання міжнародного гуманітарного права в збройних конфліктах. Одеса : Юридична книга, 2022. 176 с.
14. Литвин Ю. П. Міжнародне гуманітарне право в сучасних збройних конфліктах. Київ : Академвидав, 2020. 250 с.
15. Сидоренко В. О. Міжнародне гуманітарне право: виклики та перспективи розвитку. Львів : Вид-во ЛНУ, 2023. 198 с.
16. Cassese A., Gaeta P., Jones J. An Introduction to International Criminal Law and Procedure. Oxford: Oxford University Press, 2017. 400 p.
17. International Committee of the Red Cross. International Humanitarian Law and the Challenges of Contemporary Armed Conflicts. Geneva: ICRC, 2019. 200 p.

Змістовий модуль II.

Інституційні механізми та забезпечення дотримання міжнародного гуманітарного права

Тема 6. Міжнародно-правовий захист жертв війни (8 год.)

Тема присвячена аналізу системи міжнародно-правового захисту жертв збройних конфліктів – осіб, які найбільше страждають під час війни. Йдеться насамперед про поранених, хворих, військовополонених, цивільне населення, а також жінок, дітей, осіб, позбавлених волі та інших категорій, які потребують особливого захисту. У межах теми вивчаються ключові міжнародно-правові норми, що регламентують їхній статус, гарантії гуманного поводження та заборону жорстокого, принизливого чи нелюдського поводження. Особливу увагу приділено Женевським конвенціям 1949 року, їхнім Додатковим протоколам, а також ролі міжнародних організацій у захисті постраждалих від війни.

Засвоєння теми дозволить студентам глибше зрозуміти механізми, які діють на міжнародному рівні для запобігання воєнним злочинам і пом'якшення наслідків війни для найуразливіших категорій осіб. Також буде розглянуто принципи гуманності, необхідності, пропорційності та недискримінації як основи такого захисту.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Хто саме належить до категорії "жертви війни" у міжнародному гуманітарному праві?
2. Які міжнародні акти регулюють правовий статус поранених та хворих під час війни?
3. Які гарантії надаються цивільному населенню відповідно до IV Женевської конвенції?
4. Які норми захищають жінок і дітей під час збройних конфліктів?
5. Які права мають військовополонені згідно з III Женевською конвенцією?
6. Як міжнародне право захищає осіб, позбавлених волі під час збройного конфлікту?
7. У чому полягає заборона катувань і нелюдського поводження в МГП?

8. Яким чином забезпечується захист внутрішньо переміщених осіб і біженців у воєнний час?

9. Які механізми моніторингу дотримання прав жертв війни передбачено міжнародним правом?

10. Яку роль відіграють міжнародні судові органи (Міжнародний кримінальний суд, трибунали) у забезпеченні захисту жертв?

Термінологічне завдання:

Завдання:

- Дайте визначення кожному терміну.
- Заповніть таблицю "Термін – Визначення".
- У 5-ти випадках вставте пропущене слово у подане визначення.

Перелік термінів:

1. Жертви війни
2. Військовополонені
3. Поранені та хворі
4. Цивільне населення
5. Женевські конвенції
6. Додаткові протоколи
7. Гарантії гуманного поводження
8. Нелюдське поводження
9. Групи особливого захисту
10. Захист дітей у війні
11. Захист жінок
12. Право на медичну допомогу
13. Репатріація
14. Заборона катувань
15. Міжнародний кримінальний суд

Таблиця:

№	Термін	Визначення
1	Жертви війни	...
2	Військовополонені	...
...	...	...

Пропущені слова (приклади):

1. **Поранені та хворі** – особи, які внаслідок бойових дій потребують _____ допомоги.
2. **Женевські конвенції** – основні документи, що регулюють захист _____ війни.
3. **Репатріація** – процес повернення осіб на _____ проживання.
4. **Заборона катувань** – абсолютна норма, яка не може бути _____ за жодних обставин.
5. **Цивільне населення** – особи, які не беруть _____ у бойових діях.

Практичні завдання:

Завдання 1. Кейс-аналіз

Ситуація: Після збройного конфлікту в країні Х частина цивільного населення опинилася в окупованій зоні. Військові тримають цивільних у таборі без належного харчування та медичного обслуговування.

- Які права порушено згідно з Женевськими конвенціями?
- Які дії має вжити МКЧХ у цій ситуації?

Завдання 2. Складання хронології

Завдання: Побудуйте хронологію ключових міжнародно-правових актів, які встановлюють захист жертв війни.
– Починаючи з Женевської конвенції 1864 року і до сучасних норм.

Завдання 3. Встановлення відповідності

№	Категорія жертв	Основні гарантії захисту
A	Поранені та хворі	1. Право на медичну допомогу
B	Військовополонені	2. Заборона жорстокого та принизливого поводження
C	Цивільні особи	3. Захист від нападів, насильства, переміщення
D	Діти у збройному конфлікті	4. Право на освіту, заборона використання у бойових діях

Завдання 4. Порівняльний аналіз

Порівняйте гарантії захисту військовополонених та цивільних осіб у міжнародному гуманітарному праві.

– Що спільного та в чому полягають ключові відмінності?

Завдання 5. Складання звернення

Завдання: Напишіть умовне звернення від імені Міжнародного Комітету Червоного Хреста до сторін збройного конфлікту з вимогою дотримання прав жертв війни.

– У зверненні вкажіть порушення, посилання на відповідні міжнародні акти та вимоги до обох сторін.

Література:

Нормативна база:

1. Звичаєві норми міжнародного гуманітарного права / передм. Т.Р. Короткий, Є.В. Лук'яненко; вступ. стаття М.М. Гнатівський. Одеса : Фенікс, 2017. 40 с.

2. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях 1949 року (Женевська конвенція I 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text

3. Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, із складу збройних сил на морі 1949 року (Женевська конвенція II 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152#Text

4. Конвенція про поводження з військовополоненими 1949 року (Женевська конвенція III 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text

5. Конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 року (Женевська конвенція IV 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

6. Додатковий протокол до Женевських конвенцій 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), 1977 року. URL

7. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується прийняття додаткової відмітної емблеми (Протокол III) 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g74#Text 69 8

8. Professional Standards for Protection Work Carried Out by Humanitarian and Human Rights Actors in Armed Conflict and Other Situations of Violence. ICRC, Geneva. 2013. 115 p.

Рекомендовані джерела:

1. Базов В.П. Теорія та принципи міжнародного гуманітарного права : монографія / В.П. Базов. К. : Фенікс, 2020. 512 с.

2. Блистів Т.І. Нормативно-правове забезпечення в Україні питання утримання та поводження з військовополоненими та інтернованими особами в особливий період. Інформація і право. 2018. № 2(25). С. 117–123.

3. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право: навчально-методичний посібник для закладів середньої освіти / М. Єлігулашвілі, О. Козороз, Т. Короткий, Н. Хендель; за ред. Т. Короткого. Київ, УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2019. URL: https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2020/04/Prev_Posibnyk_MGB_A4-4.pdf

4. Давид Э. Принципы права вооруженных конфликтов. МККК, 2011. 1144 с.

5. Мельцер Н. Міжнародне гуманітарне право: загальний курс. МКЧХ. 2020. 396 с. URL: <https://blogs.icrc.org/ua/wp-content/uploads/sites/98/2021/05/Nils-MelzerComprehensive-introduction-to-IHL-UKR.pdf>

6. Мельцер Н. Непосредственное участие в военных действиях. Руководство по толкованию понятия в свете международного гуманитарного права. МККК, 2017. URL: <https://www.icrc.org/ru/docu>

7. Міжнародне гуманітарне право. Посібник для юриста / [М.М. Гнатівський, Т.Р. Короткий, А.О. Кориневич, В.М. Лисик, О.Р. Поєдинок, Н.В. Хендель]; за ред. Т.Р. Короткого. Київ-Одеса : Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016. 2017. 145 с.

Тема 7. Міжнародно-правове регулювання ведення збройних конфліктів (8 год.)

Тема присвячена міжнародно-правовому регулюванню ведення збройних конфліктів, яке визначає правила ведення війни, обмеження застосування сили, захист осіб, що не беруть участі у бойових діях, та механізми контролю за дотриманням міжнародного гуманітарного права (МГП).

Необхідно з'ясувати, які міжнародні договори, звичаєве право та принципи регулюють ведення збройних конфліктів. Слід розглянути обмеження щодо засобів і методів ведення війни, включаючи заборону застосування певних видів зброї, атак на цивільні об'єкти, та використання так званих «запрещених методів війни».

Важливо проаналізувати міжнародні механізми контролю, включно з роллю Міжнародного комітету Червоного Хреста, міжнародних судів та трибуналів, а також питання відповідальності за порушення правил ведення збройних конфліктів.

При опрацюванні теми студентам необхідно:

- з'ясувати основні принципи та норми регулювання ведення збройних конфліктів;
- розглянути заборони щодо певних видів зброї та методів ведення бойових дій;
- проаналізувати правовий захист цивільних та військовополонених;
- оцінити механізми міжнародного контролю та відповідальності за порушення.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Що означає поняття «засоби та методи ведення війни» в міжнародному гуманітарному праві?
2. Які принципи обмежують ведення збройних конфліктів?
3. У чому полягає принцип розрізнення між комбатантами і цивільним населенням?

4. Як діє принцип пропорційності у збройному конфлікті?
5. Які методи ведення війни заборонені міжнародним правом?
6. Які види озброєння заборонено використовувати згідно з МГП?
7. Який правовий статус об'єктів, що не є військовими цілями?
8. Які дії під час війни вважаються воєнними злочинами?
9. Які міжнародні документи регулюють правила ведення збройних конфліктів?
10. Як МГП забезпечує захист довкілля під час бойових дій?

Термінологічне завдання:

Завдання:

- Дати визначення термінам.
- Заповнити таблицю “Термін — Визначення”.
- У 5 визначеннях вставити пропущене слово.

Перелік термінів:

1. Засоби ведення війни
2. Методи ведення війни
3. Принцип розрізнення
4. Принцип пропорційності
5. Воєнна необхідність
6. Зайві страждання
7. Нелетальна зброя
8. Заборонена зброя
9. Гаазькі конвенції
10. Женевські конвенції
11. Додаткові протоколи
12. Міжнародне звичаєве право
13. Військові цілі
14. Захищені об'єкти
15. Воєнні злочини

Таблиця:

№	Термін	Визначення
1	Засоби ведення війни	...
2	Принцип пропорційності	...
...	...	...

Приклади з пропущеним словом:

1. **Принцип розрізнення** зобов’язує сторони конфлікту розрізняти між _____ і цивільними особами.
2. **Воєнна необхідність** передбачає, що атака має забезпечити чітку _____ вигоду.
3. **Зайві страждання** — це страждання, які не виправдані _____ метою.
4. **Заборонена зброя** — це зброя, використання якої заборонено _____ угодами.
5. **Воєнні злочини** — це серйозні порушення міжнародного гуманітарного _____.

Практичні завдання:

Завдання 1. Кейс-аналіз

Ситуація: Під час конфлікту одна зі сторін завдала авіаудару по лікарні, де, як повідомляється, могли перебувати бойовики. У результаті загинули десятки цивільних.

- Чи порушено норми МГП?
- Як застосовується принцип пропорційності в цьому випадку?

Завдання 2. Порівняння документів

Порівняйте Гаазькі конвенції 1899/1907 років і Женевські конвенції 1949 року.

- У чому їх спільні цілі?
- Які аспекти вони регулюють по-різному?

Завдання 3. Встановлення відповідності

№	Принцип/Норма	Суть
A	Принцип розрізнення	1. Забороняє невибіркові атаки
B	Принцип пропорційності	2. Обмежує шкоду цивільним, навіть при військовій необхідності
C	Воєнна необхідність	3. Дозволяє лише необхідні збройні дії
D	Заборона зайвих страждань	4. Забороняє зброю, що викликає непотрібні фізичні муки

Завдання 4. Аналіз емпіричних даних

Проаналізуйте сучасний збройний конфлікт (на вибір: Україна, Сирія, Нагірний Карабах тощо).

- Які засоби ведення війни використовувалися?
- Чи були порушення МГП?
- Як реагували міжнародні організації?

Завдання 5. Написання звернення

Напишіть звернення від імені неурядової організації до міжнародної спільноти щодо необхідності заборони певного виду озброєння (наприклад, касетних бомб або фосфорної зброї).

- Обґрунтуйте правову позицію посиланнями на міжнародні документи.

Література:

1. Гуманітарні застереження при використанні ударних дронів. URL:

<https://mil.in.ua/uk/blogs/gumanitarnizasterezhennya-pry-vykorystanni-udarnyh-droniv/>

2. Грушко М.В. Становлення та специфіка міжнародноправового режиму військовополонених : монографія. Одеса : Фенікс, 2016. 284 с. 3. Грушко М.В. Окремі аспекти захисту цивільного населення в період окупації: Автономна республіка Крим та м. Севастополь. Право і суспільство. 2020. № 5. С. 230–238. http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/5_2020/37.pdf

4. Застосування норм міжнародного гуманітарного права в національній судовій практиці : методичний посібник для проведення

одноденних тренінгів / упоряд.: М. Єлігулашвілі, Д. Свиридова, О. Семенюк, Т. Фулей. Київ : УГСПЛ, 2020.

5. Звичасві норми міжнародного гуманітарного права / передм. Т.Р. Короткий, Є.В. Лук'яненко; вступ. стаття М.М. Гнатівський. Одеса : Фенікс, 2017. 40 с.

6. Зміцнення поваги до міжнародного гуманітарного права : посібник для народних депутатів України. МКЧХ, 2017. 100 с.

7. Кориневич, А.О. Застосування міжнародного гуманітарного права до збройного конфлікту на території України : навчальний посібник. Одеса : Фенікс, 2015. 78 с.

8. Мельцер Н. Міжнародне гуманітарне право : загальний курс. МКЧХ, 2020. 396 с. URL: <https://blogs.icrc.org/ua/wp-content/uploads/sites/98/2021/05/Nils-MelzerComprehensive-introduction-to-IHL-UKR.pdf>

9. Міжнародне гуманітарне право. Посібник для юриста / [М.М. Гнатівський, Т.Р. Короткий, А.О. Кориневич, В.М. Лисик, О.Р. Поєдинок, Н.В. Хендель]; за ред. Т.Р. Короткого. Київ-Одеса : Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016. 2017. 145 с.

10. Музика В.В. Кібератаки та міжнародне право: природа й аналіз орініо jurіs держав щодо застосування міжнародного права в кіберпросторі. (Розділ 4.) Проблеми публічного та приватного права : колективна монографія / за заг. ред. Н.В. Мішиної. Львів-Торунь : Ліга Прес, 2021. 500 с. (С. 309–342).

11. На межі виживання: знищення довкілля під час збройного конфлікту на сході України/ А.Б. Блага, І.В. Загороднюк, Т.Р.Короткий, О.А.Мартиненко, М.О.Медведева, В.В.Пархоменко; за заг. редакцією А.П. Буценка / Українська Гельсінська спілка з прав людини. К. : КИТ, 2017. 88 с. URL: <https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2017/06/Na-mezhi-vyzhyvannya.pdf>

12. Основи міжнародного гуманітарного права для прокурора (з довідковими матеріалами) : науково-практичний посібник / кол. авт. Київ : Національна академія прокуратури України, 2019. 234 с.

13. Пилипенко В. Застосування норм міжнародного гуманітарного права до збройних конфліктів міжнародного й неміжнародного характеру контексті воєнних злочинів. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 3. С. 317–323. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/3/53.pdf>

14. Сенаторова О.В. Права людини і збройні конфлікти : навч. пос. Київ : Видавництво «ФОП Голембовська О.О.», 2018. 208 с.

Тема 8. Імплементація норм міжнародного гуманітарного права (8 год.)

Тема присвячена імплементації норм міжнародного гуманітарного права (МГП) у національне законодавство та практику держав, а також механізмам забезпечення їхнього виконання.

Необхідно з'ясувати, що таке імплементація, її форми та методи, а також відмінності між трансформацією міжнародного права у внутрішнє законодавство та безпосереднім застосуванням міжнародних норм.

Слід розглянути нормативно-правові акти України та інших держав, які забезпечують дотримання МГП, та проаналізувати приклади застосування норм МГП у національних судах і міжнародних механізмах.

Важливо також оцінити виклики та проблеми імплементації, включно з відсутністю або неповнотою національної нормативної бази, практикою правозастосування та контролем за дотриманням норм МГП.

У процесі вивчення теми необхідно:

- з'ясувати поняття та форми імплементації норм МГП;
- розглянути законодавчі механізми імплементації в Україні та світі;
- проаналізувати практику застосування норм МГП у судах;
- оцінити проблеми та перспективи імплементації.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Що таке імплементація міжнародного гуманітарного права?
2. Які етапи включає процес імплементації норм МГП?
3. Які зобов'язання несуть держави щодо імплементації МГП?
4. Які органи відповідають за імплементацію МГП на національному рівні?
5. Які заходи слід здійснити державі для криміналізації воєнних злочинів?
6. Як здійснюється підготовка збройних сил у сфері МГП?

7. У чому полягає роль МКЧХ у контролі за імплементацією МГП?
8. Як міжнародні суди забезпечують дотримання норм МГП?
9. Які є механізми співпраці між державами у сфері імплементації?
10. Які приклади національного законодавства демонструють успішну імплементацію МГП?

Термінологічне завдання:

Завдання:

- Дайте визначення кожному терміну.
- Заповніть таблицю "Термін — Визначення".
- У п'яти визначеннях вставте пропущене слово.

Перелік термінів:

1. Імплементація
2. Інкорпорація
3. Міжнародне гуманітарне право
4. Воєнні злочини
5. Комісія з імплементації МГП
6. Міжнародний кримінальний суд (МКС)
7. Юрисдикція
8. Універсальна юрисдикція
9. Національне законодавство
10. Збройні сили
11. Освітні програми з МГП
12. Кримінальна відповідальність
13. Моніторинг
14. Ратифікація
15. Судове переслідування

Таблиця:

№	Термін	Визначення
1	Імплементация	...
2	Воєнні злочини	...
...	...	...

Пропущені слова (приклади):

1. **Імплементация** — процес впровадження норм міжнародного права у _____ систему держави.
2. **Універсальна юрисдикція** дозволяє переслідувати порушників незалежно від _____ конфлікту.
3. **Збройні сили** зобов'язані дотримуватися МГП та проходити _____ підготовку.
4. **Моніторинг** — це система перевірки дотримання норм МГП з боку _____ організацій.
5. **Ратифікація** — це формальне схвалення міжнародного договору на _____ рівні.

Практичні завдання:

Завдання 1. Аналітичне

Проведіть аналіз національного законодавства України (або іншої держави за вибором):

- Чи існують норми щодо кримінального переслідування воєнних злочинців?
- Які міжнародні акти вже імплементовано?
- Які прогалини залишаються?

Завдання 2. Кейс-аналіз

Ситуація: У державі Х не передбачено кримінальної відповідальності за порушення МГП, незважаючи на те, що вона ратифікувала всі Женевські конвенції.

- Чи відповідає така ситуація вимогам МГП?
- Які можуть бути наслідки для держави на міжнародному рівні?

Завдання 3. Встановлення відповідності

№	Елемент імплементації	Опис
A	Ратифікація	1. Прийняття міжнародного договору як частини нац. правопорядку
B	Інкорпорація	2. Включення норм у внутрішнє право
C	Освіта з МГП	3. Проведення навчань для військових і студентів
D	Судове переслідування	4. Притягнення винних до відповідальності

Завдання 4. Порівняльний аналіз

Порівняйте імплементацію норм МГП в Україні та ще одній країні (на вибір: Швейцарія, Німеччина, США тощо).

- Які інституції займаються реалізацією МГП?
- Які механізми діють ефективніше?

Завдання 5. Складання плану

Розробіть короткий план заходів для держави, яка починає процес імплементації МГП:

- Які кроки потрібно здійснити (законодавчі, інституційні, навчальні)?
- Які міжнародні організації можуть допомогти?

Література:

Нормативна база:

1. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях 1949 року (I Женевська конвенція 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text
2. Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, із складу збройних сил на морі 1949 року (II Женевська конвенція 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152#Text

3. Конвенція про поводження з військовополоненими 1949 року (III Женевська конвенція 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text

4. Конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 року (IV Женевська конвенція 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

5. Додатковий протокол до Женевських конвенцій 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

6. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується прийняття додаткової відмітної емблеми (Протокол III) 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g74#Text

Рекомендовані джерела:

1. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник для закладів середньої освіти / М. Єлігулашвілі, О. Козороз, Т. Короткий, Н. Хендель; за ред. радника президента Товариства Червоного Хреста України з міжнародного гуманітарного права, к. ю. н. Т. Короткого. Київ, УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2019. URL: https://helsinki.org.ua/wpcontent/uploads/2020/04/Prev_Posibnyk_MGB_A4-4.pdf

2. Грушко М.В. Окремі аспекти захисту цивільного населення в період окупації: Автономна республіка Крим та м. Севастополь. Право і суспільство. 2020. № 5. С. 230–238. http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/5_2020/37.pdf

3. Іляшко О.О. Правова політика держави щодо тимчасово окупованих територій. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 2. С. 528–532 URL: http://lsei.org.ua/2_2020/144.pdf

4. Застосування норм міжнародного гуманітарного права в національній судовій практиці : методичний посібник для проведення одноденних тренінгів / упоряд.: М. Єлігулашвілі, Д. Свиридова, О. Семенюк, Т. Фулей. Київ : УГСПЛ, 2020.

5. Зміцнення поваги до міжнародного гуманітарного права : посібник для народних депутатів України. МКЧХ, 2017. 100 с.

6. Кориневич, А.О. Застосування міжнародного гуманітарного права до збройного конфлікту на території України : навчальний посібник. Одеса : Фенікс, 2015. 78 с.

7. Мельцер Н. Міжнародне гуманітарне право : загальний курс. МКЧХ, 2020. 396 с. URL: <https://blogs.icrc.org/>

ua/wp-content/uploads/sites/98/2021/05/Nils-MelzerComprehensive-introduction-to-IHL-UKR.pdf

8. Міжнародне гуманітарне право. Посібник для юриста / [М.М. Гнатівський, Т.Р. Короткий, А.О. Кориневич, В.М. Лисик, О.Р. Поєдинок, Н.В. Хендель]; за ред. Т.Р. Короткого. Київ-Одеса : Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016. 2017. 145 с.

9. Пилипенко В. Застосування норм міжнародного гуманітарного права до збройних конфліктів міжнародного й неміжнародного характеру контексті воєнних злочинів. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 3. С. 317–323. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/3/53.pdf>

10. Щоголев Д.С. Особливості імплементації норм міжнародного права щодо захисту прав військовополонених в національне кримінальне законодавство окремих європейських країн. Молодий вчений. № 11. 2018 р. С. 160–166. UR

Тема 9. Відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права (8 год.)

Тема присвячена правовій відповідальності за порушення норм міжнародного гуманітарного права (МГП), яка передбачає заходи міжнародного та національного рівня проти осіб та держав, які порушують правила ведення збройних конфліктів.

Необхідно з'ясувати, які форми відповідальності існують: кримінальна, цивільно-правова, дисциплінарна та політична, а також розрізнати відповідальність індивідуальну та державну.

Слід розглянути норми міжнародного права, що передбачають покарання за воєнні злочини, злочини проти людяності та порушення Женевських конвенцій.

Важливо також проаналізувати роль міжнародних трибуналів, Міжнародного кримінального суду, національних судів та механізмів виконання вироків, а також проблеми практичного застосування норм МГП у сучасних конфліктах.

При вивченні теми студентам необхідно:

- з'ясувати поняття та види відповідальності за порушення МГП;
- розглянути міжнародні та національні механізми покарання;
- проаналізувати практику МКС та інших трибуналів;
- оцінити проблеми ефективності міжнародного та національного контролю.

Питання для самостійного опрацювання:

1. У чому полягає різниця між індивідуальною та державною відповідальністю за порушення МГП?
2. Які дії вважаються воєнними злочинами згідно з МГП?
3. Які механізми міжнародного правосуддя передбачено для розслідування воєнних злочинів?
4. Що таке принцип універсальної юрисдикції і як він застосовується?
5. Які повноваження має Міжнародний кримінальний суд щодо воєнних злочинів?
6. У чому полягає відповідальність командирів та керівництва держав?
7. Які обставини виключають кримінальну відповідальність за МГП?
8. Які функції виконують ад-хок трибунали (ICTY, ICTR)?
9. Як діють національні суди у випадках порушення норм МГП?
10. Які існують виклики у притягненні до відповідальності за порушення МГП у сучасних конфліктах?

Термінологічне завдання:

Завдання:

- Дати визначення кожному терміну.
- Заповнити таблицю "Термін — Визначення".
- У п'яти випадках — вставити пропущене слово у визначення.

Перелік термінів:

1. Воєнні злочини
2. Злочини проти людяності
3. Геноцид
4. Індивідуальна кримінальна відповідальність
5. Державна відповідальність
6. Командна відповідальність
7. Міжнародний кримінальний суд (МКС)
8. Ад-хок трибунал
9. Гібридний суд

10. Універсальна юрисдикція
11. Нюрнберзький трибунал
12. Імунітет
13. Екстрадиція
14. Амністія
15. Виправдання (обставини, що виключають вину)

Таблиця:

№	Термін	Визначення
1	Воєнні злочини	...
2	Командна відповідальність	...
...	...	...

Пропущені слова (приклади):

1. **Індивідуальна кримінальна відповідальність** — притягнення до _____ окремої особи за порушення норм МГП.
2. **Гібридний суд** — це суд, що має як міжнародну, так і _____ юрисдикцію.
3. **Геноцид** — дії з наміром знищити, повністю або частково, національну, етнічну чи _____ групу.
4. **Імунітет** — правовий захист, що звільняє особу від _____ переслідування.
5. **Універсальна юрисдикція** дозволяє переслідувати осіб, незалежно від їхньої _____ чи громадянства жертв.

Практичні завдання:

Завдання 1. Аналіз прецеденту

Оберіть один міжнародний кейс (наприклад, справа Ратко Младича, Жана-Камбанда, Слободана Мілошевича) та:

- Визначте, які норми МГП було порушено
- Які органи здійснювали судовий розгляд
- Яке рішення було ухвалено і яке покарання призначено

Завдання 2. Встановлення відповідності

№	Вид відповідальності	Опис
A	Індивідуальна	1. Особа відповідає за свої дії або бездіяльність
B	Державна	2. Відповідальність країни за порушення міжнародного права
C	Командна	3. Відповідальність керівників за дії підлеглих
D	Універсальна юрисдикція	4. Притягнення особи незалежно від національності та місця злочину

Завдання 3. Кейс-симуляція

Уявіть ситуацію: командир військової частини віддав наказ, який призвів до розстрілу полонених.

- Хто несе відповідальність?
- Чи буде діяти принцип командної відповідальності?
- Як повинна діяти держава, до якої належить командир?

Завдання 4. Порівняльний аналіз

Порівняйте Міжнародний кримінальний суд (МКС) та Трибунал для колишньої Югославії (ICTY):

- Юрисдикція
- Склад суду
- Процедура переслідування
- Переваги та недоліки

Завдання 5. Написання правового висновку

Підготуйте короткий висновок (1 сторінка):

- Які існують правові шляхи притягнення до відповідальності за воєнні

злочини, якщо країна не є учасницею Римського статуту МКС?

– Чи можуть діяти національні суди?

– Яка роль міжнародного тиску?

Література:

Нормативна база:

1. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях 1949 року (I Женевська конвенція 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text

2. Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, із складу збройних сил на морі 1949 року (II Женевська конвенція 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152#Text

3. Конвенція про поводження з військовополоненими 1949 року (III Женевська конвенція 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text 104

4. Конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 року (IV Женевська конвенція 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

5. Додатковий протокол до Женевських конвенцій 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

6. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується прийняття додаткової відмітної емблеми (Протокол III) 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g74#Text

7. Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

8. Конвенція про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства 1968 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_168#Text

Рекомендовані джерела:

1. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник для закладів середньої освіти / М. Єлігулашвілі, О. Козорог, Т. Короткий, Н. Хендель; за ред. радника президента Товариства Червоного Хреста України з міжнародного гуманітарного права, к. ю. н. Т. Короткого. Київ, УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2019. URL: https://helsinki.org.ua/wpcontent/uploads/2020/04/Prev_Posibnyk_MGB_A4-4.pdf

1. Грушко М.В. Окремі аспекти захисту цивільного населення в період окупації: Автономна республіка Крим та м. Севастополь. Право і суспільство. 2020. № 5. С. 230–238. http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/5_2020/37.pdf
2. Грушко М.В. Становлення та специфіка міжнародноправового режиму військовополонених : монографія. Одеса : Фенікс, 2016. 284 с.
3. Коваль Д.О., Авраменко Р.А. Воєнні злочини. Особливості розслідування міжнародних злочинів, скоєних в контексті збройного конфлікту на Донбасі / Д.О. Коваль, Р.А. Авраменко. Київ : ГО Truth Hounds; Одеса : Фенікс, 2019. 36 с. URL: <https://truth-hounds.org/wpcontent/uploads/2019/12/%D0%92%D0%BE%D1%94%D0%BD%D0%BD%D1%96-%D0%B7%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B8-TruthHounds.pdf>
4. Кориневич, А.О. Застосування міжнародного гуманітарного права до збройного конфлікту на території України : навчальний посібник. Одеса : Фенікс, 2015. 78 с.
5. Лисик В.М. Правовий статус Міжнародного комітету Червоного Хреста у міжнародному праві : монографія. Одеса : Фенікс, 2012. 208 с.
6. Мельцер Н. Міжнародне гуманітарне право : загальний курс. МКЧХ, 2020. 396 с. URL: <https://blogs.icrc.org/ua/wp-content/uploads/sites/98/2021/05/Nils-MelzerComprehensive-introduction-to-IHL-UKR.pdf>
7. Міжнародне гуманітарне право. Посібник для юриста / [М.М. Гнатовський, Т.Р. Короткий, А.О. Кориневич, В.М. Лисик, О.Р. Поєдинок, Н.В. Хендель]; за ред. Т.Р. Короткого. Київ-Одеса : Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016. 2017. 145 с.
8. Пилипенко В. Застосування норм міжнародного гуманітарного права до збройних конфліктів міжнародного й неміжнародного характеру контексті воєнних злочинів. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 3. С. 317–323. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/3/53.pdf>
9. Сірант М. Міжнародний кримінальний суд як головний орган з протидії агресії. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2018. № 889. С. 192–197. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2019/mar/15679/31.pdf>
10. Kolb H., Teteriatnyk, M. Hrushko, O. Chepik-Trehubenko, O.Kotliar Peculiarities of Realization of the International Mechanism for the

Protection of the Rights of Victims of Armed Conflict in the East of Ukraine.
Cuestiones Políticas. 2021. Vol. 39. No. 71. C. 335–349 URL:
<https://produccioncientificaluz.org/index.php/cuestiones/article/view/37423>

ЗАГАЛЬНІ ВКАЗІВКИ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Виконання самостійної роботи слугує здобувачам вищої освіти з метою якнайкраще засвоїти матеріал навчальної дисципліни «Міжнародне гуманітарне право». Самостійна робота полягає у вивченні проблемних питань, у тому числі й шляхом виконання завдань практичного характеру. Для успішного виконання самостійної роботи рекомендовано:

1) мати зошит для виконання самостійної роботи, у якому опрацьовувати тему заняття;

2) виписувати в зошити основні терміни – і наукові, і зафіксовані в чинних та у тих, що втратили чинність, нормативно-правових актах; аналізувати ці поняття;

3) використовувати рекомендовану літературу, а також інші джерела, не наведені в списку рекомендованих до вивчення;

4) самостійно визначати спірні для юридичної науки і практики ознаки понять, сформульовані вченими або ті, які містяться в чинних нормативно-правових актах, виявляти прогалини та колізії в правовому регулюванні;

5) фіксувати питання, що викликають труднощі.

У процесі здійснення самостійної роботи рекомендовано вивчати бібліотечні фонди для виявлення нових джерел наукового характеру з юридичної техніки, відстежувати опублікування нормативно-правових актів, щоб здійснювати високоякісний аналіз на предмет використання міжнародних стандартів забезпечення публічної безпеки та правопорядку.